

FRA KORSØR FORTID.

Ved

L. F. la Cour.

Under Arbejdet paa Korsørs Historie, hvis Udgivelse, om alt gaar vel, snart skal paabegyndes, er jeg stødt paa et og andet, som bidrager til at kaste Lys over Forholdene i Byen i det 17de Aarhundrede, og som passende kan finde sin Plads her.

I.

Til Belysning af Tilstandene i en By bidrager ikke mindst Skildring af Indbyggernes Forhold til Kirke og Gudstjeneste, og det er derfor ikke underligt, at man særlig dvæler ved den Stilling, som Befolkningen til de forskellige Tider har indtaget til denne.

I vore Dage hersker der Frihed. Grundloven hjemler alle og enhver Ret til under visse Forbehold „at dyrke Gud paa den Maade, der stemmer med deres Overbevisning“, og ved Love om Sognebaandets Løsning, om Valg- og Frimenigheder, om Brug af Kirker m. m., er det muligt for hver enkelt at tilfredsstille den Trang, de nærer, paa den Maade, de ønsker.

Ikke saaledes i gamle Dage. Da herskede der Tvang her som andetsteds. Kun evangelisk-lutherske maatte leve i Landet, hvor de vilde, medens andre (og det kun enkelte Trossamfund) henvistes til bestemte Steder. Hver havde at holde sig til sin Sognekirke og *skulde* give Møde til de regelmæssige Gudstjenester. Vilde de ikke med det gode, saa tvang man dem til det med Magt.

Ved Forordningen af 27. Marts 1629 „om Kirkens Embede og Myndighed mod de ubodfærdige“, som næsten uforandret indføjedes i den store Reces (1643), og derfra gik over i Kr. V.s danske Lov (1683) skabtes en ny Institution, Præstens 4 „Medhjælpere“, der valgtes af Bisp og Lensmand og skulde holde Præsten underrettet om Sognefolkenes Levned og altsaa var at betragte som et Slags kirkelige Politibetjente. De havde ogsaa det Hverv at være med til at behandle Synderne. Der taltes om Synder og Forseelser, som „besværligen kunne med sædvanlig Proces og Rettergang bevises, rettes og dæmpes“, og dertil regnedes bl. a. Afholdelse fra Nadveren, Forsømmelse af Børns Daab, *Udeblivelse fra Prædiken*, Helligbrøde, Sværgen og Banden, huslig Ufred, Løsagtighed, Drik o. s. v.

Vor Tids Mennesker, der staar mere fordomsfri og ved, at det ikke er ved Tvang, at Gudslivet kaldes frem hos den enkelte, undrer sig over Datidens Fremgangsmaade og priser ogsaa derfor Grundloven, der satte en Stopper engang for alle for Religionstvang her i Landet.

Som et lille Vidnesbyrd om, hvad der kunde hænde paa Grund af Tidens Ønske om at *tvinge* Folk i Kirke, kan følgende staa, hentet fra Korsør Raadstuebog 1654-1706 Fol. 16 a. Det er, som de følgende Dokumenter, gengivet med Nutidens Stavemaade.

Anno 1655, den 26. Marts, holdtes Raadstue udi Borgemester og Raads Nærværelse. Da fremkom

Christen Andersen, Byens Kæmner, og paa Hans Vægters Vegne havde ladet i Rette citere [Ϸ: stævne] disse efternævnte for deres Sandhed at vinde [Ϸ: bevidne], nemlig Peder Jensen, Byens Kæmner, Jakob Postrider, Morten Pedersen, Niels Klokke, Hans Jensen Kældersvend, Niels Langgraff, Søren Raadmand, Jørgen Andersen, Kirsten Kochis, Maren Nielsdatter, Ane Jensdatter, Christen Møller „ude Bye“, saa og Dorethe Eilersdatter og Brede Eilersen mod samme Vidner at høre.

Peder Jensen, Byens Kæmner, fremkom og vandt [Ϸ: vidnede] efter Loven, at nu, [da] den 2den Bededag efter Kong. Majst.'s Paabud og Befaling holdtes, da gik han omkring Byen efter Øvrighedens Befaling med de 4 Fjærdingsmænd og skulde have Opsigt, at alle Folk og Byens Menighed skulde søge Kirke, og at ingen Uordentlighed skulde sig tildrage. Da, efter de det havde forrettet, stod de paa Kirkegaarden, og da blev Niels Langgraff vaer et Kvindfolk, som gik til Stranden; da sagde de: „Hvem mon den være; hun vil ikke i Kirke“. Da sagde Hans Vægter: „Det er Skinder Eilers Datter“. Saa bad Peder Hans Vægter tage 2 Fjærdingsmænd med sig og bede hende, hun vilde gaa i Kirke i Guds Navn. Og saa straks efter kom fornævnte Vægter med tvende Fjærdingsmænd mod hende op ad Gaden, og da vilde fornævnte Dorethe Eilersdatter gange ind, som de bor; da forment Hans Vægter hende det og vilde have hende op til Kirken med dem, og saa kom de paa Kirkegaarden med hver andre og gav hver andre onde Ord. Dorethe kaldte Vægteren: „Din Tyvtrækker“, og han kaldte hende en Hore igen [Ϸ: som Tilsvær], og hun slog saa til ham med

en Sten og sagde: „Jeg kan gaa i Kirke, Din Skælm, foruden“; og i det samme gav Vægteren hende et Slag igen af sin Kæp, og i det samme løb Dorethe til Peder Jensen og bad ham: „Ak, laaner mig Eders Kæp“; da svarede han: „Nej, det er en god Bededag; I skal ikke slaas; I faar ikke min Kæp“; og saa gik Dorethe ind ad Kirkedøren, kom saa straks ud igen, bandede Hans Vægter og sagde: „Du skal alligevel faa Skam, for Du har slaget mig uden Skyld og Brøde“, og slog saa efter ham igen med en stor Sten, dog han ikke saa, hun ramte ham, men med den Sten, hun slog først med, ramte hun ham, og er nu samme Sten nu nærværende tilstede for Retten.

Jakob Postrider fremkom og vandt [ø: vidnede] ved sin Ed efter Loven i alle Maader, som Peder Jensen før vundet [ø: vidnet] haver. Niels Jensen Klokke vinder [ø: vidner] i alle Maader, som fornævnte tvende Mænd vundet haver. Og vandt ydermere, at han hørte, da Hans Vægter fulgtes med hende ad Gaden op til Kirken, da slog hun den ene Haand i den anden og sagde: „Du skal alligevel faa en Ulykke af min Broder for det, Du haver gjort mod mig idag“. Og da hun var kommen i Kirke, sad hun og bandede Vægteren og havde mange slemme Ord i Kirken og kaldte ham en Tyvtrækker og løb saa ud og tog en Sten og slog efter ham med en Sten, som før om vundet er [ø: hvorom der før er vidnet]. Og da, efter Prædikenen var endt, stod Jørgen Hører og Niels Klokke paa Kirkegaarden; da stod fornævnte Dorethe Eilersdatter og hendes Broder paa Gaden, og da hørte de, at hendes Broder sagde: „Giv Dig ikkun tilfreds, han skal faa

Ulykke; jeg skal hævne det, inden jeg drager af Korsør“. Hans Jensen Kældersvend vandt, at den anden forbenævnte Bededag, han kom gaaende og vilde gaa i Kirke, da saa han, at Dorethe Eilersdatter kom løbende ud af Kirkedøren med en stor Sten og slog efter Hans Vægter med [den], som hun tog op ude [o: udenfor] Døren.

Søren Jensen Raadmand vandt, at han samme Tid var hos og hørte, at Dorethe Eilersdatter skældte Hans Vægter for en Tyvtrækker, saa ogsaa, hun slog ham med en Sten, og han skældte hende for en Hore igien. Niels Sørensdatte*) Langgraff vandt efter Loven, at samme Dag var han med Hans Vægter gaaende neder [o: ned] til Stranden og vilde bede Dorethe Eilersdatter gaa i Kirke; da havde hun skrabet noget Sand til-sammen og svarede hun dem: „Her er ingen Hast; jeg vil gaa i Kirke i Sted [o: strax, snart]; de er endnu ikke alle i Kirke“; da sagde Hans Vægter: „Nu skal I gaa i Kirke“; „Hvad kommer det Dig ved, Din Tyv og Tyvtrækker“. Saa kaldte han hende en Hore og gav hende et Slag af sin Kæp; da bandede hun ham og sagde: „Jeg var ikke før slagen af (en) Tyvtrækker“, og hørte, at hun truede Hans Vægter og sagde, han skulde faa en Fandens Færd, for han havde slaet hende, saa og at hun slog nogle Gange til Hans Vægter paa Kirkegaarden med Sten og ramte ham med den ene Sten og saa ellers, at sig saaledes tildrog i alle Maader, som Peder Jensen før vundet haver.

II.

Da, som nu, var det en inderlig Sorg for alle,

---

*) Utvivlsom Fejlskrift for Sørens.

der virkelig følte sig i Pagt med Gud, at saa mange henlevede deres Liv i Verdslighed og Synd uden Tanke paa det evige Liv, og det var ogsaa Tilfældet i Korsør. Derfor kaldte Borgmester og Raad ^{28/11} 1663 hele det menige Borgerskab op paa Raadstuen og foreholdt den alvorlig efterfølgende Formaning.

Borgmester var da Casper Christensen Brand, der i Midten af det 17de Aarhundrede havde stor Indflydelse i Byen og ledede Borgerne ikke alene i deres verdslige og økonomiske Anliggender, hvad de senere Skrivelser bærer Vidnesbyrd om, men ogsaa paa de aandelige Omraader har han, uden al Tvivl, gaaet i Spidsen, og man fristes i hvert Fald til at tro, at det hovedsagelig er paa hans Foranledning, at den menige Befolkning er bleven kaldt op paa Raadstuen og har faaet den alvorlige Tiltale.

Casper Brand var født ^{16/11} 1607, var i sine unge Aar Skriver eller Regnskabsfører hos Lensmanden paa Korsør Slot, og holdt ^{14/6} 1640 Bryllup med den omtr. 53-aarige Enke Anne Poulsdatter; 1651 blev han Borgmester i Korsør og var det til sin Død 1677. Han var en meget dygtig og tillige velhavende Mand, der ogsaa ved Gaver til Kirken viste sin Interesse for denne. Hans og hans Hustrus Portrætter i Legemsstørrelse hænger endnu i Korsør Kirke *).

---

^{28/11} 1663 RAADSTUEMØDE OM GUDSTJENESTEN.

Anno 1663 den 28. November holdtes Raadstue og havde Borgemester og Raad ved Fjærdingsmændene ladet opcitere menige Borgerskab her udi Corsør og den efterskrevne Formaning alvorlig foreholdt,

---

*) Se De borgerlige Rigsdagsmænd 1660 ved Fr. Barfod og L. F. la Cour. S. 96 o. flg.

som følger: Eftersom Borgmester og Raad haver ladet menige Borgerskab ved Fjærdingsmændene opcitere paa Raadhuset, saa er vores fornemste Formanings Aarsag og Beskyldning, at de vanhelliger vores Gudstjeneste og den høje Øvrigheds kristen forordnede Sabbather og Bededage i mange og adskillige Maader med Brændevin og Øltappen, Handel og Købmandsskab, utilbørlig Kornskibning, Møg- og Lovagen*), item Korn at føre til Mølle, samt anden Vogn- og groft Arbejde, før og under Prædiken, hvormed Husbond, Hustru og Tjenestetyende forsømmes og holdes fra Prædiken, deres Bønner og Guds Ords Hørelse, andre til Forargelse, som søger Kirken og dets Tjenestes Forretning, hvilket er mod Gud i Himmelen og kristen høj Øvrigheds strænge og alvorlige Mandat og Forordning, saa vel som vores egen Samvittighed til vores timelige og aandelige Velfærds Velsignelse, Opkomst og Forfremmelse, og dersom vi bliver derudi forstokket og fremturende, haver vi os at forvente af Gud i Himmelen og vores højeste, gudfrygtige og fromme Øvrighed og Lovgivere baade timelig og evig Straf paa aandelig og timelig Velsignelse. Saadan udi Naadens Tid at forekomme er det vores Pligt og Skyldighed efter kongl. Befaling samt af indbyrdes Kærlighed at føre Borgerskab og menige Indvaanere deres saavel som vores Kirketjenestes Nachlessighed og Misbrug om Sabbathen og Bededage til Opmuntring og Gemyt, hvorfor enhver udi denne Bys Menighed uden Forskel skal hermed strængelig og alvorlig være advaret og formanet, at de herefter retter sig efter K. M. naadigst udgivne

*) Lov d. v. s. Vand til Brygning (se Kalkars Ordbog).

Lov, Reces og Forordninger som om Helligbrøde for Søndagens og Bededagens [og] Guds Ords Forsømmelse og Misbrug er udgangen og enhver vel vitterlig, hvorefter enhver udi denne Bys Menighed fornemmelig haver sig at rette og for stedse at tage vare. Gud give os paa alle Sider dertil sin Aand og Naade for Christi Skyld. Det er høj Tid, de forgangne og fremfarne Tider og Plager, Gud saa faderlig haver hjemsøgt os med til Gudfrygtighed, Pønitentse og Omvendelse, hvilket synes, Gud bedre det, desværre at have skaffet liden eller ingen Frugt til Forbedring og Guds Ære, hvorfor vi maa nu med Forskrækkelse høre, at Gud i Himmelen bruger hans egen hellige Navns Forfølgere og Bespottere, ja Kristendommens Arvefjende og Afgudsdyrker, den ugudelige, ubarmhjertige Tyran Tyrken ligesom et skarpt Ris til at straffe os, som kaldes kristne, med; for Guds Ords Forsømmelse og mange andre Synders Skyld haver og ved Guds Tilladelse allerede faaet stor Indgang i Tyskland ved hans ubarmhjertige Tyranni mod mange hundrede tusinde Mennesker. Mand og Kvinde, gamle og unge [og] spæde Børn omkommer baade paa Sjæl og Legemes Vegne; for Gud er ingenting umuligt, han er ikke langt fra os. Gud, af Naade lad ham ikke komme nærmere, men styr og styrt ham udi Graven ned, som han groffter [o: graver] til din Kristenhed, Amen.

III.

Korsørs Beliggenhed er for saa vidt heldig, som den ligger paa Vestsiden af Danmarks Hovedø, paa det Sted, hvorfra der naturlig finder Overfart Sted

til Fyen, og det har da ogsaa vist sig, at man fra Arilds Tid af har brugt dette Sted som Udgangspunkt ved Færdselen over Store Bælt. Men paa den anden Side har det medført, at Hovedparten af dem, der kom til Korsør, i gamle Dage som nu, straks fortsatte Rejsen og kun modstræbende lod sig opholde i denne By. Dertil kom, at Korsør som Søkøbstad selvsagt kun har haft Opland til den ene Side, og den har derfor gennem Aarhundreder maattet kæmpe en til Tider ret haard Kamp for sin Udvikling.

Det viste sig ogsaa i det 17. Aarhundredes Midte, da tilmed Svenskekrigen havde ødelagt for store Værdier i By og paa Land. Borgerne i Byen søgte om Kongens Hjælp, og 1661 blev den, sammen med København, Stabelstad for Sjælland, hvad der var ensbetydende med, at disse to Byer „alene maa bruge den udenlandske Handel“.

En Følge deraf var, at en Del af Byens Handlende med Borgmesteren Caspar Brand i Spidsen oprettede „et lidet Compagni“ til at drive Handel paa Ind- og Udland, og $\frac{5}{2}$ 1663 holdtes Raadstue, hvor dette blev besluttet. Denne Sag, hvis Virkning skuldé fremme Byens Vækst og Udvikling, lagde Borgmesteren omtrent samtidig frem for Erik Krag til Bramming, der som kongelig Majestæts øverste Sekretær indtog en meget betydningsfuld Plads og kunde være Byen til uvurderlig Hjælp.

Af Betydning for Byen vilde det ogsaa være, om de mange „ubekvemme Losse- og Ladesteder“, som i Tidernes Løb var fremstaaet i Nærheden af Korsør, og som tog dens Handel fra den, kunde nedlægges, og derfor indgik Borgmester og Raad paa Byens Vegne med en allerunderdanigst Supplik til Kongen om, at disse „ubekvemme og meget fortænkelige Havne“ maatte forbydes. Der tænktes da navnlig paa Skibholm Havn*), som allerede 1574 var bleven

---

*) Se om denne Gunnar Knudsen i Hist. Samf. f. Sorø Amts Aarbøger 1914 S. 91 o. flg.

forbudt, uden at det frugtede noget, hvorimod den 1580 paany var bleven tilladt, og i det følgende Aarhundrede førtes der en stadig Kamp om denne Havn; desuden Vaasen, Gedehuset, Bisserup Havn og Basnæs Fjord, og 1664 nedlagdes de alle.

De tre følgende Skrivelser*) staar da, blandt mange, som Vidnesbyrd om den Kamp, der har været ført for at fremme Byens Udvikling, uden at det dog i synderlig Grad lykkedes. 1672 havde Byen saaledes kun 826 Indbyggere, og frem gennem Tiden, hele det 18de Aarhundrede igennem, klages der stadig og i stærke Udtryk over Byens Fattigdom.

5/2 1663 RAADSTUEMØDE OM HANDELS- KOMPAGNIET.

Anno 1663 d. 5. Februar holdtes Raadstue, og da var efterskrevne Borgere opkaldede, som have sig med nogen deres ringe Middel og Formue udi et lidet Compagni her udi Korsør at oprette indladet og tilsagt, og i Rette lagde Borgemester Caspar Brand deres skriftlige Pacta Ord fra Ord, som følger, udi den Hellig højlovede Trefoldigheds Navn, Amen.

Eftersom Kongl. Majt., vor allernaadigste Arve-konge og Herre, formedelst synderlige Aarsager haver privilegeret og særdeles permitteret Korsør alle Slags Købmandshandel og -varer til Ind- og Udskibning, paa saadan høj kongl. Naade og Mildheds Betænkning have vi underskrevne med hverandre i Sinde at begynde og oprette en liden Kompagnis Handel ved Credit og den Formue, vi for det første formaar, og

---

*) hentede fra Korsør Raadstuebog 1654—1706 Fol. 85 b og Danske Kancelli: Henlagte Sager 27/6 1663 og 5/2 1663.

til dets ydermere Omkostnings Oprettelse og Fortsættelse love vi underskrevne for os og vore Arvinger pro quota at indestaa med Credit og Formue, ærlig og redeligen skadesløs at betale paa Gevin og Forlis, ved uforfalsket indbyrdes oprigtig Handel og Medfart for det første paa et Aars Tid, fra den Dato, Varerne forskrives eller befragtes.

Udi samme hellige og højlovede Trefoldigheds Navn haver Korsør Borgere og Indvaanere udlovet i forskrevne Mening, som følger, hver for sig.

Borgemester Caspar Brand	Et Tusind Sldr.
Iffuer Iffuersen	Trei Hundrede Rixdlr.
Hans Hanssøn	Et Hundret Rixdlr.
Hans Jørgensen	Et Tusind Slettedlr.
Hans Erichsen	Et Tusind Slettedlr.
Berendt Snabell	Et Tusind Slettedlr.
Peder Jensøn Amdrop	femb hundret Rixdlr.
Knud Tved	Et hundrede Rixdlr.
Jan Arentzøn Hollender	To hundrede Rixdlr.
Bertel Madtsøn	Et hundrede Rixdlr.
Simon Jørgensen	Et hundret Rixdlr.
Cort Marsvin	Et hundred Rixdlr.
Niels Paaske	Et hundrede Rixdlr.
Hans Quist	Et hundrede Rixdlr.
Zacharias Christensen	Et hundrede Rixdlr.
Arendt Janssøn	Et hundrede Rixdlr.
Hans Anderssøn	femb hundred Slettedlr.

27/6 1663 SUPPLIK TIL ERICH KRAG, KONGENS
 ØVERSTE SECRETERER, I ANL. AF HANDELS-
 KOMPAGNIET. *)

(Originalen noget beskadiget.)

Højædle, velbaarne Herre, gunstige, fromme og
 mægtige Befordrer.

Eftersom erfares, vores fattige Bys Privilegiers
 Misundere ere nu endrægtig forsamlet i Kjøbenhavn
 i den Mening (uden Tvivl), at de skulle ingen Frem-
 gang faa, og efterdi det er ikke henset til vores par-
 ticulier Bedste, som nu boer i Korsør, mens til Kro-
 nens og det gemene Bedste formedelst denne herlige
 Havns Beskaffenhed og Efterkommernes Skyld, allige-
 vel det kommer dem meget underlig og besværlig for,
 saa maatte de dog vel tage sig Svenskens Exempel
 til Gemyt, som haver saa højt privilegeret Landskrone
 for Havnens Skyld, og anser ikke den General-Fæst-
 ning Malmø og des formuende Indvaaner derover
 skulle med Tiden blive ruineret; thi omendskjønt de
 gode Misundere i denne Egn . . . . . forebringe, Korsør
 er ikke god for at . . . . . deres Privilegier, saa
 er det visse nok, man kan ikke strax gjøre Kjøben-
 havn eller Malmø deraf, saa er det dog vist nok, de
 have været ringere, end Korsør nu er, og efter som
 E. Excellentz gunstig haver altid ladet mig høre, vi
 staa paa vore Privilegier saa og beflitte os selv paa
 nogen Handel at stifte, da haver vi i Guds Navn
 gjort en liden Anfang: et lidet og ringe Compagni at
 oprette med nogle Vare, som gemene Mands Brug

---

*) Denne og de to følgende Skrivelser har Landsarkivar Wad
 i Odense venligst gjort mig opmærksom paa.

er til Husholdningens daglig Fornødenhed efter indlagte Specifikation og mere, [som] vi vil næst Guds, høj Øvrighed og Creditorers Hjælp bringe tilveje med Tiden og forsyne denne Egn med for en billig Pris. Vores Vederparter kunde vel, formedelst de er rigere og mægtigere, begjære og friste os om adskillige herlige dyre kostbare Kramvare til Klædedragt, dertil kan vi ikke svare dem videre, uden hvad til en Klæde Krambod kan angaa, som gejstlige og borgerlige Stands Personer behøver og vel anstaar, de, som vil gaa derover, da kan de nok faa det i Kjøbenhavn for Betaling. Er der og nogen, som maatte begjære nogen anden særdeles Vare til en Fristelse og er ikke Aftræk paa, da vil vi og obligere os at forskaffe dem, om de vil gøre det under deres Hænder at beholde dem for contant Betaling, naar de ere hid ankommen.

Beder allerydmygl. for Guds Skyld E. Excell. vilde forlade mig denne min store Dristighed og tænke paa denne stakkels Stad til det bedste, som E. Excell. altid af højberømmelig Gunst og Mildhed gjort haver, hvorfor Gud være E. Excell. store Løn, og hermed Gud ydmygl. befalet. Korsør d. 27. Juni Ao. 1663.

E. Excell. y. og pligtskyldigste Tjener

Caspar Brand mpp.

Udskrift: Den højædel velbaarne Herre Hr. Erich Kragh til Bramming, H. M. Øverste Secreterer, min gunstig og mægtig Befordrer aller ydmygl.

Kjøbenhavn,

Paa en indlagt løs Seddel findes :

Fortegnelse paa hvis Vare, som denne Sommer haver været og endnu er i Korsørs liden anfangede og oprettede Compagni at bekomme :

Lønborg Salt	Lax
spansk Salt	Tran
fransk dito	Corduan
Jern	Puntlehr
Egstaall	Kønrøg
Lægtersøm	Langhørlehr
Coffesøm	brede Kornlehr
Hamp	Klumpebly
Fnisechehør	lybsk Sejldug
lang Hør	fin Papir
Knochen flax	ringere dito
3 bunthør	graa Papir
Tjære	Uld Corder
Humle	Hyssing
Fransk Vin	Sejlgarn
Fransk Brændevin	Brunholt
Holstenis Glas	Rødt dito
Mechelborgs dito	Sukker
Pasglas	Allun
Trondhjems Sild	Victorie
Torsk	blaa Ambdam
Graasej	Tobak
Tørfisk	Annis
	Tobakspiber
	En Klæde Krambod med
	adskillige tarvelige
	Vare og Specerie

N. B. En ringe Begyndelse kan ved Guds og den høje Øvrigheds Middel velsignes og tilvoxe.

---

⁵/₂ 1663. SUPPLIK TIL KONGEN I ANLEDNING
AF HANDELSKOMPAGNIET.

Stormægtigste højbaarne Fyrste, allernaadigste Herre og Konge.

Eftersom E. K. M. formedelst synderlige Aarsager haver privilegeret og særdeles permitteret Korsør alle Slags Handel og Købmandsvare til Ind- og Udskibning; paa saadan høj kongelige Naade og Mildheds Betænkning have vi med nogle vores Borgerskab i Sinde ved indbyrdes Samdrægtighed at begynde og oprette en liden Compagnies Handel ved Credit og den Formue, vi for det første formaar, og ved E. K. M. berømmelig Naade og Mildhed haabes vi, der mange andre af bedre Middel lader sig befalde med os derudi at interessere og indlade formedelst denne Steds Situation og besluttet Havns herlige Beskaffenhed; men eftersom heromkring findes mange ubekvemme Losse- og Ladesteder, først en Havn kaldes Skibholm, en Mil fra Slagelse udi den vilde Mark, hvor ingen Inspection kan have, dernæst Skjelskør fornemste Losse- og Ladested, og Slagelse Borgere i lige Maader haver deres meste Ind- og Udsskibning, formedelst de kan være der bedst accommoderede, er fast en halv Mil fra Byen, kaldes Waasen og Gædehuset; thi Skjelskør Revier er saa lang og med flak Grund, at de maa losse og lade deres meste Last udi den vide Mark, hvor der er hverken Vejer-

hus, Pakhus eller Toldbod; for det tredie er en ulovlig Havn, kaldes Bisséruphavn og Basnæsfjord imellem Næstved og Skjelskør; for det fjerde er Næstved det fornemmeste Losse- og Ladested, halvanden Mil fra Byen ud paa Reden i den vide Mark, hvor der er hverken Pakhus, Vejerhus eller Toldbod og ikke kan have den Inspektion, som ske burde; men hvo, som vil understaa sig at gjøre Underslæb, kan losse allehaande Stykgods, nemlig Pakker, Kister, Fade og Tøndegods, føre det i Land om Nattertide paa omkringliggende Øer og Landsbyer, førend de under et Skin roer ind til Byen og angiver sig hos Tolderen, at de ere ankomne paa Reden, og siden efter deres Belejlighed med Bøndervogne for en ringe Villighed føre det aarle og silde udi de aabne Kjøbstæder, hvor ingen Garnison, besluttet Havn og Indsejling er, til Skibbroen, Toldbod, Vejerhus og Pakhus, som Gud af Naturen haver begavet Korsør med, og bedre ordineres kan med Dag og Tid og E. K. M.s naadigste Hjælp og ydermere Befordring. Men saa længe saadanne fordægtige og ubeqvemme Havne, Losse- og Ladesteder med allehaande Kjøbmands-Vare og Handel permitteres og tilstedes, saa kan Korsør aldrig komme til nogen Handel og Opkomst, meget mindre naar det Maal, som E. K. M. til Kronens og det gemene Bedste søger, ved de Privilegier, som derfor naadigst er given Korsør; thi alle forskrevne Havne og Kjøbstæder ligger belejlig ind i Landet ved Axel-torv, gejstlige og verdslige daglig Næring og Søging; derimod ligger Korsør ud paa Søkannten, hvor ingen Tilførsel sker, saa længe de lyster at købe og sælge og maa ind- og udskibe allehaande Kjøbmands Vare paa saadanne fortænkelige Havne og Forstrande,

som meldt er, hvor ingen Inspection kan have med Toldbod, Vejerhus og Pakhus, efter E. K. M. udgange Mandat og Forordning; hvorfor er til E. K. M. vores allerunderdanigste Ansøgning, at saadanne ubequemme og meget fortænelige Havne, Losse- og Ladesteder med allehaande Kjøbmands Handel og Vare paa E. K. Ms. naadigste Behag maatte forbydes, saa ingen Kjøbmands Vare paa de Steder maatte fortoldes, mens Skipperen at føre dennem til de Steder og udi de permitterede Havne, hvor Varerne kan opskibes fra Skibbroen ved Toldboden og straxt komme paa Vejerhus og Pakhus under Confiscation, saafremt nogen Skipper sætter og ankrer paa bemeldte Steder eller omkring liggende Øer af det Farvand og den Kaas, som kan gjøre dem med nogen vores Udlosning fortænelig. Dersom E. K. M. lader sig denne vores allerunderdanigste Ansøgning naadigst befalde, skal E. K. M. inden kort Tid fornemme, hvad Gavn derved næst Guds Hjælp skulde fornemmes, og saa kunde Korsør Borgere holde Kjøb og Salg med Slagelse Borgere; thi ved saadanne Havnes Ind- og Udslibning da have de givet bedre Kjøb, Korsør til største Ruin og Undertrykkelse, hvilket E. K. M. udi kongelig Naade og Mildhed vilde eftertænke. E. K. M. hermed til al langvarendes og lyksalig Regering allerunderdanigst under Guds Beskjærmelse befalet.

E. K. M. underdanigste og pligtskyldigste Tjenere, Borgemester og Raad paa menige Byes og Indvaaneres Vegne.

Korsør den 5. Februar Anno 1663.

Casper Brand mpp.

Iffuer Iffuersen
mpp.

Hans Hansen.
Egenhd

Hans Jørgensen.
egh.

IV.

Paa faa Omraader er Udviklingen i de senere Tider gaaet frem med saa stærke Skridt som paa Samfærdselsmidlernes, og for Nutidens Folk er det vanskeligt at sætte sig ind i Forholdene, da man for at naa fra et Sted i Landet til et andet var henvist til agende Poster ad opkørte og elendige Veje. Thi at Vejene fordum var daarlige, er der utallige Vidnesbyrd om. Tarvelige havde de været før, men end værre blev de under Svenskekrigen. Fra alle Egne af Landet meddeltes, at baade Broer og Veje var brøstfældige og elendige, paa sine Steder endog saaledes, at man ikke kunde komme frem uden Livsfare. I 1672 skildrer en Amtmand (Hugo Lützw) i den vestlige Del af Sjælland i en Indberetning til Regeringen Vejene „over det hele Land [hvorved han dog maaske kun tænker paa sine egne Amter: Antvorskov, Korsør og Ringsted] som meget slemme, saa at enhver skyer dennem, mange lide Skade paa deres Heste ved slemme Broer, mange vælte og slaa dennem fordærvet“ *). Og de Anstrængelser, der gjordes for at bedre dem, baadede ikke meget. Endnu i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede var f. Eks. Vejen fra København til Køge saa ubrugelig, at de rejsende kørte ind over Markerne, hvad der selvfølgelig bragte dem i Klammeri med Bønderne.

Paa de vigtigste Veje søgte Regeringen at skabe en Slags Personbefordring ved at give Ordre til, at der i de forskellige Købstæder skulde være Vognmænd, som „med passende Kurvevogne“ kunde befordre de rejsende. Paa Vejen mellem København og Glückstadt skulde der saaledes altid ved Værts-huset i hver af Købstæderne holde to Vogne færdige til at køre, og der var en bestemt Takst for at køre fra den ene Købstad til den anden.

---

*) Se Edv. Holm: Danmark-Norges indre Historie under Enevælden fra 1660 til 1720, Første Del S, 197,

Hvis det nu bestemtes, hvad der altsaa var nogle, der stræbte efter, at det kun skulde være tilladt for den enkelte Vognmand at køre fra den Købstad, hvor han hørte hjemme, til den nærmest derved liggende, vilde det være et stort Tab for mange og ikke mindst for dem, der levede i en By ved Kysten, som f. Eks. Korsør, saa der kun var Adgang til at køre til den ene Side. Det er dette, som Borgmester Casper Brand i den følgende Skrivelse *) lægger frem for Kansleren **), idet han her som altid søger at tale sin Bys Sag.

At han havde Held med sine Bestræbelser, kan ses af, at der allerede ^{20/5} 1670 udgik et aabent Brev om, at Vognmændene i Stabelstaden Korsør maatte lade sig leje og køre „saavidt som de kunne og ville i Sjælland“.

---

^{26/4} 1670. SKRIVELSE FRA BORGMESTER
CASPER BRAND TIL CANTZLEREN
OM VOGNMÆNDENE.

Han erfarer, at nogle anholder om at kjøre Vognmandsrejser mellem Købstæder, saa at ingen maa kjøre mere end fra en Købstad til en anden (København som Stabelstad undtagen), hvilket vil være „denne ringe By Korsør og Vognmænd præjudicerlig“; han beder derfor Cantzleren om at overveje følgende Punkter.

1. Siden Byen fik Stabelret, har man bl. a. lagt Vind paa at befordre Kongens Ærender med Fripas uden Klagemaal „helst efterdi Lehnens Bønder ere nu udlagt til mange Lodsejere, som i forrige Tider maatte holde 4 à 6 Bøndervogne fra en Middag 12 slet til om anden Dagen 12 slet, de bleve afløste, at kjøre

---

*) hentet fra Indlæg til Sj. Reg. ^{20/5} 1670 Nr. 173.

***) Peder Reedtz (1614—74).

Rejser. Mens nu lyder fast alle Passer til Amtmænd, Amtsforvaltere, Borgm. og Raad &c; nu vil den Pasviser ikke bie efter nogle stakkels udslæbte Bønderheste og Vogn, som paa 4 á 6 Timers Tid ikke kan blive indhentet fra Ploven og anden Bondens Árbejde; da hedder det af Pasviseren: Borgmester, skaf, min Pas lyder paa Dig, hvor ingen Amtmand er; dermed ligger Tyngen ligesaavel paa en liden som en stor By, hvilket burde vel considereres.

2. Slagelse haver ikkun 2 Mile at kjøre til Korsør, med en Person og fri Vogn, som kan regnes for 3 á 4 Mk. Derimod maa Korsør have en fri Smakke, som koster mange Penge at underholde og koster med Folkenes Hyre 5 Rdl., item en Baad med 4 á 5 Roerskarle 4 Rdl. Er det en Lighed efter Byernes Størrelse og Formue? For Exempel: Forleden Torsdagen 21. hujus gik 2 vores største Smakker herfra til Kiel med den Compagnies Garnison, her laa, og skulde arbejde til Rendsborg; deres ordinarie Fragt herfra og did er 60 Rdr. Hvad gør nu Slagelse derimod? Det kunde betale hundrede Vognrejser fra Slagelse til Korsør, thi en Dreng kan kjøre herhid med en Vogn paa 2 Timer og paa 2 Timer tilbage igjen, anseendes Vind og Modbør gjør dem ingen Ophold, som Skibene undertiden i 8, 14 Dage og mere tillige, med stor Omkostning maa udstaa, intet at tale om Kongens „Dörchtog“, mange andre fri Overførseler med hele Regimenter og Compagnier, Korsør maa gjøre.

3. Vilde Hans Excell. Hr. Canceler betænke, dersom vores Vognmænd maatte ikkun kjøre 2 Mil til Slagelse, saa er det sandelig for Gud umuligt, de kan holde gode Heste og Vogne derpaa. For det

andet, saa skulde Hs. Excell. snart fornemme, hvad Klagemaal der vilde følge efter, nu som i forrige Tider. Thi nat og daglig Forfarenhed giver det; saa snart en Smakke hid ankommer, saa holder gode Vognmænd strax paa Skibsbroen, som den rejsende meget berømmer, søger de bedste ud, betinger dem ved visse Klokslet af et Beed til Ringsted, ja vel hastig 12. 14. 16. Timer at levere i Roskilde eller Kbhvn., under deres Fragtes Afkortning.

4. Vilde Hs. Excell. ogsaa overveje, for Exemple, her er nu paa en kort Tid kommen igjennem Dronningens Brødre,*) som vilde fløjendes fort; de tog vore Vognmænd med til Ringsted, Roskilde, og nogle, som kunde holde ud, til København; skulde deres Durchleuchtigheder nu været tvungne til at aflægge og deres Gods omlæsses, afstaa god Vogn og Heste, opholdes og forvachte efter Vognene, ja ringere Vogne, udi 1 à 2 Timer; det vilde vist tage en ond Ende med de, som gjorde dem saadan Modstand og Ophold. Item her er og nu indkommen holsteinische Landraht Gyllenlöw**), og andre store, som haver paa deres Herres og Rigets Vegne været hastig paa Rejsen. Item om Hs. Excell. var selv paa Kongens Vegne forskikket og kom hid, vilde iligen fort, vilde fast hverken logere eller spise, vilde paa 14 à 16 Timers Tid være hos

*) Uvist hvilke. Dronning Charlotte Amalie havde 4 Brødre, neml. Wilhelm VII, Landgreve af Hessen-Cassel (1651—^{21/11}1670), Carl, Broderens Efterfølger (1654—1730), Philip (1655—1721) og Georg (1658—1674).

**) antagelig Fr. III's uægte Søn med Margrethe Pape, Ulrik Frederik Gyldenløve (1638—1704), der i 1669 opholdt sig i Spidsen for en stor Ambassade i England, men ved Budskabet om Fr. III's Død ilede hjem og 12. Marts 1670 naaede over Land til København.

Kongen formedelst høj Magt anliggende Skyld, under mange Penges Forlust, og Hs. Excell. havde her en god Vogn, som kunde kjøre hannem af et Beed til Ringsted eller Roskild og inden saa mange Timers Forsæt, skulle nu aflægge paa 2 Mile og logere ind, til han fik Bud til Borgmester, til Vognmænds Oldermann, om Nattetider igjennem en aaben Købsted, Oldermannens Bud til en Vognmand, Vognmanden, som stod for, var i Marken at pløje, saa eller høste, saasom de haver megen stor Avling i Slagelse at bedrive; her vilde gaa nogle Timer bort, og den rejsendes Forsæt vilde slaa ham fejl; nu vilde jeg gjerne vide, om nogen enten Borgm. eller Vognmand turde perturbere saadanne Ministris paa deres Rejse med Ophold; jeg vilde ikke være i dens Sted under en slet Titel, ja snart med Prygl og blodig Pande, ja ved Ivrigheid af en høj Person, samt hans Ærinde kunde koste hans Liv, som gjorde hannem Ophold og Forhindring paa sin Herres Vogne. Dronningens Broder tog min Vogn til Roskilde sidste Gang, vilde næppe sluppet den der, Gyllenlöv og det holsteiniske Raad beholdt og disse Vogne, nogle til Roskilde, nogle til København; hvem vilde staa derimod, enten i Slagelse eller Ringsted; nu vores naadigste Konge haver taget min og Korsør Heste og Vogne et Beed herfra til Harrested, Gisselfeld, alligevel jeg er ikke udi Vognmænds Laug, mens jeg takker Gud at gjøre Herrens Tjeneste aarle og silde &c.

Han beder derfor, at Byens Vognmænd maa nyde samme Stabelfrihed angaaende Bykørslerne som København, i det mindste til Ringsted eller Roskild.

Korsør, 26. April 1670.

Casper Brand mpp.

(Der er vedlagt en Ansøgning af $\frac{5}{6}$ 1670 til Kongen angaaende det samme).

ET LILLE KULTURBILLEDE.

I Korsør Raadstuebog 1654—1706 staar at læse under 1686, at Apotheker Henrich Erichsen afvigte 21. Juli paa Porten af den Gaard, han iboer og af velfornehme Mouritz Mortensen raadmand leyet, hafuer skrefuet nogle ubeqvemsord be^{te} Mouritz Mortensen angaaende; dette er sket „udi hans ubesindig drukken-skab“, men han erkender „sig grofueilig og høyeilig mod Welbe^{te} Mouritz Mortensen, som er en Øfrigheds mand her paa Staden at hafue forseet og forgrebet“; . . . . da han „be^{te} Mouritz Mortensen . . . [ey] med billighed kand paasige andet end det en Erlig øfrigheds mand vel eigner og anstaar i alle maader“ tager han sine Ord i sig og beder „paa det ydmyggeste og aller tjenstvilligste“ om Forladelse. . . . . Han maa til Kirken yde 4 Rdl., til de fattige 4 Rdl.

Kort efter (^{30/10} 1686) hører vi, at Apoteker Henrik Erichsen har angivet, at Poul Schnabel om Natten mellem 16. og 17. Oktbr. skal have ladet noget Gods transportere op til sit Pakhus fra et Bremerskib, der var indkommen i Havnen, at han altsaa skulde have begaaet Toldsvig; mange Vidner afhørtes*), men Resultatet blev, at Poul Schnabel erklærede, „at der han fornam Hinrich Apotecher gich og passet paa, og forhen hafde ladet sig forlyde, at han skulde baade ham og andre Kiøbmænd oppasse, lod hand af lystighed og en deel for hand da wahr wed en Rus, be-falle sine folch at de skulle gjøre wognene ferdig og legge Nogle tønder derpaa og kiøre nogle gange frem og tilbage og wille see huad Apotecheren dermed wille anfange, Mens der paa wahr gandske indtet gods Enten til eller fra skiberommet ført“.

---

*) Forhøret fylder i Raadstuebogen c. 17 Sider. Et Vidne erklærer, at Apotekeren hin Aften „wahr gandske drucken“.